

Innovációra ösztönöz-e a verseny?

Phillipe Aghion–Rachel Griffith: Competition and Growth.

Reconciling Theory and Evidence

Zeuthen lecture book series, The MIT Press, Cambridge, MA, 2005, 104 o.

Az újnak – vagy endogénnek – nevezett növekedésemélet¹ egyik legsikeresebb irányzatát az úgynevezett schumpeteri modellek alkotják. Ennek az irányzatnak az egyik alapító atyja és kiemelkedő alakja Philippe Aghion, aki Rachel Griffithszel írt legújabb könyvében ezt a modellt újabb irányokba fejlesztte tovább.² A könyv, amely 2006-ban elnyerte az International Joseph A. Schumpeter Society Schumpeter-díját,³ a szerzők négy, ugyanabban a témában tartott előadását tartalmazza. Mind a négy előadás a versenynek a gazdasági növekedésre gyakorolt hatását vizsgálja.

Ha most a közgazdaságtanban járatos olvasó azt a kérdést teszi fel magának, hogy miért lehet az egyáltalán kérdés, hogy milyen kapcsolat van a verseny és a gazdasági növekedés között, hiszen a válasz egyértelműen az, hogy „pozitív”, akkor rátapintott a lényegre. Aghion és Griffith kiindulópontja ugyanis éppen az, hogy a közgazdászok „informális” meggyőződése és a sokkal formálisabb empiria is szöges ellentétben áll az új növekedésemélet modelljeinek következtetéseivel. E modellek szerint ugyanis a nagyobb verseny *egyértelműen* csökkenti a kutatási-fejlesztési tevékenységet, mert csökkenti a monopolprofitot, így csökkenti a K+F-beruházás megtérülését. Nem véletlen tehát, hogy a könyv négy előadását egy teoretikus (Aghion) és egy ökonometriára specializálódott közgazdász (Griffith) jegyzi. A cél ugyanis az, hogy az elmélet és az empiria közelebb kerüljön egymáshoz (a közgazdászok informális meggyőződéséről a továbbiakban nem esik szó). A szerzők a schumpeteri alapmodellből kiindulva keresik a választ az alapkérdésre: milyen kapcsolat van a gazdasági növekedés és a verseny intenzitása között. Az Olvasót, akit csak a felfedezőnek (*explorer*) neveznek a könyvben, tanulmányról tanulmányra vezetik végig azokon a módosításokon, amelyek segítségével végül a tények és ez elmélet sokkal simább illeszkedését érik el.

A „felfedező út” a növekedési modelleknél is „mélyebbről”, a piacelmélet (*industrial organizations*) monopolisztikus versenyre vonatkozó modelljeinek áttekintésével indul. Ennek az irodalomnak a szerzői képesek azonosítani azt a két alapvető hatást, amelyet a verseny intenzitásának növekedése a piacon lévő monopóliumra gyakorol. Egyrészt ugyanis a monopóliumnak van vesztenivalója is, míg a belépőnek csak nyernivalója van, ami számára egy okkal többet jelent arra, hogy innovációval próbáljon helyet szerezni magának a piacon. Ez a kicserélési hatás (*replacement effect*). Másrészt éppen a vesztenivaló miatt a monopóliumnak is megérheti az innovációba fektetni annak érdekében, hogy monopólium maradjon: ez pedig járadék-szertefoszlási hatás (*rent dissipation effect*). A szerzők azt tűzik ki célul, hogy ezt a két hatást úgy építsék be a növekedésemélet

¹ A korai modellek magyar nyelvű összefoglalóját nyújtja Meyer [1995] vagy Valentinyi [1995].

² Peter Howittal írt úttörő cikkük 1992-ben jelent meg (Aghion–Howitt [1992]), később a modell különböző alkalmazási lehetőségeit monográfiában is összefoglalták (Aghion–Howitt [1998]).

³ Az International Joseph A. Schumpeter Society kétévente megrendezett konferenciáján osztják ki a Schumpeter-díjat a schumpeteri hagyományokat továbbvivő közgazdászoknak, jelentős monográfiáért. A múlt évben Nizzában Aghion és Griffith könyve mellett még két könyv kapta meg a díjat: Lipsey–Carlaw–Bekar [2005], Langlois [2006].

schumpeteri modelljébe, hogy az ebből adódó következtetéseket empirikusan is alá lehessen támasztani.

Miután a második fejezetben egy elméletileg jelentős, de az elemzett empiriával csak felemásan alátámasztott kísérletet tesznek arra, hogy a megbízó–ügynök viszonyt is a modell részévé tegyék, a szerzők a harmadik fejezetben jutnak el addig, hogy az említett kicserélési és járadék-szertefoslási hatást is beépítsék a modellbe. Rámutatnak arra, hogy a növekedésmélt modelljeiben azért van egyértelműen negatív hatása a versenynek, mert azokban nem választják szét az innováció előtti és az innováció utáni járadékot. Ezt a megkülönböztetést megtéve tudják a szerzők levezetni azt, hogy a verseny pozitív hatást is gyakorolhat a növekedési rátára. Ehhez azonban meg kell különböztetniük két szektort: az egyikben a vállalatok közel vannak a világ legfejlettebb technológiai szintjéhez, a másikban pedig le vannak maradva. A különbség az, hogy a technológiailag vezető szektorban a vállalatok meg tudnak menekülni a „kompetitív szegély” elől. A legfejlettebb technológiát ugyanis a követő vállalatok nem tudják olyan hatékonysággal lemásolni, hogy a termelésük effektív korlátot állítson a piacon lévő vállalat monopolhatalma elé. A verseny intenzitásának növekedése ezért ebben a szektorban növeli az innovációból származó járadékot, mert csökkenti az innováció nélkül elérhető profitot. A lemaradó szektorban azonban éppen ellenkezőleg: csökkenti a felzárkózásból eredő profitot, azaz visszatartja az innoválni szándékozó vállalatokat. Így a verseny növekedésének átlagos hatása attól függ, melyik szektor a domináns az adott gazdaságon belül, ez pedig – ahogy a szerzők megmutatják – a verseny kezdeti szintjétől függ. Ha ugyanis a verseny (kezdeti) szintje alacsony, az innováció jutalma nagyobb, azaz több vállalat innovál, így előbb-utóbb több vállalat válik technológiai vezetővé, ekkor a technológiailag fejlett szektorba tartozó vállalatok lesznek túlsúlyban, ezért a verseny intenzitásának növekedése átlagosan pozitív hatást fejt ki. A verseny magas (kezdeti) szintjét feltételezve azonban éppen fordítva van. Ennek pedig az a következménye, hogy verseny intenzitásának innovációs tevékenységre gyakorolt hatása és a verseny intenzitása között fordított U alakú kapcsolat van.

Nem szabad elmennünk a kötet hiányosságai mellett sem. Egyrészt, a versenynek ez az értelmezése statikus: amikor a kis intenzitású verseny innovációra ösztönöz, és a vállalatok jelentős része innovációba kezd, a verseny intenzitása nem változik. Ez utóbbit ugyanis azzal mérik, hogy mekkora költséggel képesek a versenyzői szegélyen (*competitive fringe*) lévő vállalatok előállítani a vezető technológiát. Másrészt, a tudás elterjedésében a verseny nem játszik szerepet. Az, hogy a versenyzői szegélyen milyen hatékonyan lehet lemásolni és alkalmazni a vezető technológiát, nem a verseny függvénye, hanem szintén föltevés. A nem technológiai tudásnak semmilyen szerepe nincs. E második megjegyzés a versenynek azzal a szerepével szembeníti a modellt, amelyet *Hayek* [1945] a versenynek szánt, és amelyet legtöbbször tanulmánya címével foglalhatunk össze: verseny szerepe e szerint az, hogy lehetővé teszi a *tudás társadalmi hasznosítását*.

Másik kritikai megjegyzésem arra az *érvre* vonatkozik, amellyel a szerzők az innováció előtti és utáni járadék megkülönböztetésének hasznosságát indokolják. Az érvek ugyanis az, hogy ha nem különböztetnék meg ezt a két kategóriát, akkor a modell nem tudná magyarázni azt, hogy a kormányok egyszerre alkalmazzák a szabadalmi jogot és a versenyszabályozást. Az előző ugyanis csökkenti, míg az utóbbi növeli a verseny mértékét. Ha viszont megkülönböztetjük a két említett járadékot – így a szerzők –, akkor feloldhatjuk az ellenmondást. A szabadalom védelme ugyanis az innováció utáni járadékot növeli, míg a versenyszabályozás az innováció előtti profitot csökkenti, így mindkettő az innovációt ösztönzi. Az így feloldott ellentmondás azonban csak akkor ellentmondás, ha a „benevolens” diktátor feltételezésével élünk. Ha azonban a gazdaságpolitikát kívánjuk magyarázni, nem feltétlenül ez a legjobb megközelítés. Abból indulva ki ugyanis, hogy

a kormány („az állam”) saját hasznukat maximalizáló politikusokból áll, semmi akadályja nincs annak, hogy akár egymásnak ellentmondó szabályozást vezessenek be. Az egyik érdekcsoport nyomására megalkotott szabályozás ugyanis sérthet egy másik érdekcsoportot, amelynek orvoslására a kormány egy ellentétes hatású eszközt vezethet be. Ha a szerzők által itt alkalmazott logikát követnénk, akkor minden olyan modellt el kellene vetnünk, amely szerint például a vámok, vagy más, a kormányok által alkalmazott piac-korlátozó intézkedések nem növelik a társadalmi jólétet. Egy jóságos tervező természetesen nem vezet be vámokat, de a kormány igen.

A kötet utolsó tanulmányában a szerzők a piac nyitottságának, azaz a belépés lehetőségének következményeit vizsgálják. A külföldi vállalat belépése úgy jelenik meg, mint annak a lehetősége, hogy egy új vállalat belép, és átveszi a piacvezető szerepet. Megmutatják, hogy a belépés lehetősége növeli a növekedési rátát. Ugyanebben a modellben elemezhető a munkapiaci intézményrendszer hatása is. Ha az utóbbit azon keresztül mérjük, hogy mekkora alkuereje van a munkaadónak a munkavállalókkal szemben, a munkaadó-párti (*pro employer*) szabályozás növeli az innovációs tevékenység mértékét és így a növekedési rátát. Ugyanakkor azt is meg lehet mutatni, hogy a munkaadóbarát⁴ munkapiaci szabályozás felerősíti a belépés hatását mindkét szektorban: a vezető szektorban a pozitív hatást, a lemaradó szektorban pedig a negatív hatást. Az előbbi tehát azt jelenti, hogy minél rugalmasabb a munkapiac, annál inkább serkenti az innovációt a piacra való szabad belépés lehetősége. Ennek a fejezetnek a fő következtetései is kiállják az ökonometria által szolgáltatott empirikus próbákat: abban a szektorban és országban gyorsabb a technológiai haladás, amelyekben nyitottabb a piac, és rugalmasabb a munkapiac. Ennek a következtetésnek az aktualitását nehéz túlértékelni akkor, amikor az Európai Unió legtöbb országában a lassú növekedés rugalmatlan munkapiaccal és igencsak döcögösen haladó piaci liberalizációval párosul.

Philippe Aghion és Rachel Griffith könyve jól példázza azt, hogy mekkora fejlődésen ment keresztül az éppen ötvenedik évét tavaly betöltő modern növekedéstudomány: a mai modellek már-már a legkifinomultabb közgazdasági elemzési módszereket használva tudnak gazdaságpolitikai szempontból is lényeges kérdéseket boncolgatni. A növekedéstudomány mindezt a tudományos szigor kritériumainak feladása nélkül érte el. Ennek – és nem kis részben e kötet szerzőinek – köszönhetjük azt, hogy a gazdaságpolitikai akciók hatását nemcsak a statikus, paretói keretben tudjuk elemezni, de a dinamikus hatásukkal kapcsolatban is képesek vagyunk elméletileg és empirikusan is alátámasztható válaszokat adni.

Hivatkozások

- ACEMOGLU, D.–AGHION, P.–ZILIBOTTI, F. [2002]: Distance to Frontier, Selection, and Economic Growth. NBER Working Paper, 9066. <http://papers.nber.org/papers/W9066>.
- AGHION, PH.–HOWITT, P. [1998]: Endogenous Growth Theory. The MIT Press, Cambridge, MA.
- AGHION, PH.–HOWITT, P. [1992]: A Model of Growth Through Creative Destruction. *Econometrica* Vol. 60. No. 2. 323–351. o.
- HAYEK, F. A. [1945]: A tudás társadalmi hasznosítása. Megjelent: Piac és szabadság. Válogatott tanulmányok. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 241–252. o.

⁴ Ahogy az érvelés is mutatja, ez az elnevezés nem jó. Hiszen a modellből is az derül ki, hogy a munkaadóbarát szabályozás hosszú távon a munkavállalóknak is a „barátja” lesz.

⁵ *Solow* [1956] tanulmányának megjelenési dátumát joggal nevezhetjük a modern növekedéstudomány születési évének.

- LIPSEY, R.–CARLAW K. I.–BEKAR, C. T [2005]: Economic Transformations and Long-term Economic Growth, Oxford University Press, Egyesült Királyság.
- LANGLOIS, R. N. [2006]: The Dynamics of Industrial Capitalism: Schumpeter, Candler and the New Economy. Routledge, London.
- MEYER DIETMAR [1995]: Új növekedésmélet. Közgazdasági Szemle, 4. sz. 387–398. o.
- SOLOW, R. [1956]: A Contribution to the Theory of Economic Growth. Quarterly Journal of Economics, 70. 65–94. o.
- VALENTINYI ÁKOS [1995]: Endogén növekedésmélet. Közgazdasági Szemle, 6. sz. 582–594. o.

Czeglédi Pál

Czeglédi Pál a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karának tudományos segédmunkatársa (e-mail: pal.czeglédi@econ.unideb.hu).

Közgazdasági Szemle

MEGRENDELŐLAP

Megrendelem a Közgazdasági Szemlét ___ példányban, az alábbi címre:

Megrendelő neve: _____

Címe: _____

A kézbesítés helye: _____

Az előfizetési díjat csekken fizetem.

Az előfizetési díjat pénzügyi átutalással egyenlítem ki.

Előfizetési díj egy évre 18 000 Ft fél évre: 9000 Ft

_____ dátum

_____ aláírás

Megrendelhető levélben: Magyar Posta Rt. 1900 Budapest; faxon: 303-3440;
e-mailben: hirlapelofizetes@posta.hu